

A FEKETE FOGLALKOZTATÁS ELLENI HARC - LEHETSÉGES BIZTONSÁGTECHNIKAI MEGOLDÁSOK

THE FIGHT AGAINST UNDECLARED WORK – POSSIBLE SAFETY SOLUTIONS

DOBOS Piroska; KISS Sándor

(ORCID ID: 0000-0001-6497-1269); (ORCID ID: 0000-0002-8449-8779)

d.piri@globalprofit.hu; kiss.sandor@uni-nke.hu

Absztrakt

A rejtett gazdaság igen összetett gazdasági jelenség. A rejtett gazdaság hátrányos lehet a valódi, az ún. „fehérgazdaságra” nézve. A rejtett gazdaságok a belső dinamikájuk miatt növekvő figyelmet igényelnek, és a működésük pedig összehangolt válaszlépéseket nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. A feketegazdaság aránya Magyarországon a nemzetközi gyakorlat szerint is magas. A rejtett gazdaság egyik jól beazonosítható területe a fekete foglalkoztatás. A munkáltató kötelezettsége a munkaidő-nyilvántartás szabályszerű vezetése, felelősséggel tartozik azért, hogy a nyilvántartás tényszerű, valós és teljes körű adatokat tartalmazzon. Számos beléptető rendszer áll rendelkezésünkre, melyek az elektronikai védelem egyik meghatározó területét képviselik, de ezen túlmenően alkalmasak a munkaidő nyilvántartás vezetésére is. A különböző rendszereknek egyaránt vannak előnyeik és hátrányaik, illetve az ezekkel való visszaélésnek is különböző módjai terjedtek el. Egy jó rendszerrel kapcsolatos elvárás mindenképpen az, hogy a megfelelő védelem biztosítása és a munkaidő nyilvántartás szabályos vezetése mellett a feketefoglalkoztatás visszaszorításában is segítséget nyújtson.

Kulcsszavak: rejtett gazdaság, fekete foglalkoztatás, munkaidő-nyilvántartás, beléptető rendszerek, biztonságtechnika

Abstract

The hidden economy is a very complex economic phenomenon. The hidden economy can be detrimental considering the real, so-called "white economy". Hidden economies require increasing attention due to their internal dynamics, and their operation is a coordinated response both nationally and internationally. The ratio of black economy in Hungary is also high according to international practice. One of the well-identified areas of the hidden economy is undeclared work. The employer's obligation is to keep the working time records properly and it is responsible for keeping the records factual, real and complete. We have many access control systems that are one of the key areas of electronic protection, but are also capable of keeping track of working time records. Different systems have both advantages and disadvantages, and their methods of abuses are different. In any case, the expectation in case of a good system is that, in addition to ensuring an adequate protection and keeping regular records of working time that it should also help to reduce undeclared work.

Keywords: hidden economy, undeclared work, working time records, access control systems, safety techniques

A kézirat benyújtásának dátuma (Date of the submission): 2018. 04.17.
A kézirat elfogadásának dátuma (Date of the acceptance): 2018.06.18.

BEVEZETÉS

A rejtett gazdaság igen összetett gazdasági jelenség. A rejtett gazdaság hátrányos lehet a valódi, az ún. „fehérgazdaságra” nézve. A globalizációs trend a gazdaságok ezen részét is utolérte. A rejtett gazdaságok a belső dinamikájuk miatt növekvő figyelmet igényelnek, és a működésük pedig összehangolt válaszlépéseket nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. A nemzetközi összehasonlításainak eredményei alapján F. Schneider – az ún. „árnyékgazdaság” egyik legnagyobb tekintélyű kutatója – számszerűsítette a rejtett gazdaság feltételezhető rangsorát a világ országaira vonatkozóan. Egy 2010-ben publikált 162 ország körében végzett felmérés alapján a fejlődő országokban a rejtett gazdaság mérete (a hivatalos GDP százalékában kifejezve) 19,8 %, kelet-európai és közép-ázsiai (átmeneti) országokban 38,1 %, OECD-országokban 18,7 % volt. A konkrét rangsorokban Magyarország a 44. helyen szerepel, míg a 21 átalakuló ország csoportjában a 3. helyen áll 25, 8 %-os GDP-arányos nagyságrenddel [1]. A rejtett gazdaság sok szempontból előnytelen, sőt kifejezetten veszélyes a „fehérgazdaságra”. Ezek a tevékenységek ellehetetlenítik a gazdasági szereplők valós gazdasági teljesítményének meghatározását, ami pedig az adózási morál romlásához vezet, s ennek természetes eredményeként kisebb bevételhez jut a költségvetés. Erkölcsi hatásai sem elhanyagolhatóak: a szabad piacgazdaság és a szabad verseny alapvető szabályai ellen hatnak. A rejtett gazdasági tevékenységekből származó bevételek felboríthatják a gazdaság, a politika és akár az erőszakszervezetek egyensúlyát, ami egy ország vagy egy egész régió destabilizációjához vezethetnek [2]. A fentiekből is jól látható, hogy a rejtett gazdaság elleni harc és mértékének visszaszorítása minden országnak fontos politikai célja kell, hogy legyen.

JOGKÖVETKEZMÉNYEK

A feketegazdaság aránya Magyarországon a nemzetközi gyakorlat szerint is magas. A rejtett gazdaság egyik jól beazonosítható területe a fekete foglalkoztatás. Ugyanis a bejelentett vállalkozások adózási magatartásában fontos momentum a munkához kapcsolódó adók és járulékok bevallásához és befizetéséhez kapcsolódó döntés. Az adócsalás, valamint az adóelkerülés miatt a cégek kereseti adatainak érvényessége több ponton is megkérdőjelezhető. Egyfelől a tényleges létszám lehet kérdéses, másfelől a formálisan foglalkoztatott és bejelentett létszámnak kifizetett bér. Mindkét esetben a tényleges munkaköltségek eltérnek a formálisan kimutatottól és a statisztikákra, adóbevallásokra alapozódó elemzésekben számítottól. A létszám adat érvényessége két ponton is támadható. Egyrészt rejtett gazdaságba sorolható cselekvésről van szó, amikor máshol be nem jelentett munkaerőt foglalkoztatnak és készpénzben, minden bizonylat nélkül adják oda a bért. Ekkor a megfigyelt cég is, és a feketén foglalkoztatott is adót csal. Lehet szó azonban adóelkerülésről abban az esetben is, amikor tartósan, alvállalkozóként foglalkoztatják azt a munkaerőt, akinek egyéni vállalkozása vagy jogi személyiséggel rendelkező társas vállalkozása (leggyakrabban betéti társasága) van [3]. A fekete foglalkoztatás keretein belül legerőteljesebb módszerek a be nem jelentett alkalmazott foglalkoztatása, alkalmi jogviszonynak vagy színlelet vállalkozói szerződésnek való álcázás, illetve a valós bér helyetti minimálbéren való foglalkoztatás. Mindegyik módszer jelentősen csorbítja a költségvetési befizetési kötelezettségeket. Emiatt ezen a területen számos szükséges lépés megtételére van szükség.

A múltban a be nem jelentett munkát gyakran túrték, és a törvényt nem tartatták be. Amikor Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, egy új, egységes munkaügyi adatbázis vezettek

be (EMMA), mely minden munkaadót arra kötelez, hogy a munkavállalóit regisztrálja a fizetésre és a munkaórára vonatkozó részleteket megadja. Az EU és az OECD irányelveit rendszeresen felülvizsgálják és mérlegelik magyarországi bevezetésüket [2]. Ezek az irányelvi megközelítések lehetnek adóintézkedések, közvetlen, fiskális intézkedések, munkaszabályozás és egyéb alkalmazói beavatkozások, illetve kormányzati intézkedések. Kormányzati intézkedések alatt a törvények betartatását és a törvényt megszegők azonosítását értjük. A rejtett gazdaság visszaszorításának klasszikus módja a büntetés nagyságának növelése. Ez a megoldás eléggé kézenfekvőnek látszik, és széles körben alkalmazzák. Be nem jelentett alkalmazott foglalkoztatása esetén kiróható bírságokat és egyéb alkalmazható intézkedéseket az adózás rendjéről szóló törvény tartalmazza.

Amennyiben a munkáltató (kifizető) a magánszemélyt terhelő járulék megállapítási, levonási és ezzel összefüggésben bevallási kötelezettségének nem vagy nem a törvényben meghatározottak szerint tesz eleget, az adóhatóság az adóhiányt, az adóhiány után az adóbírságot, a késedelmi pótlékot a munkáltató (kifizető) terhére, a rá vonatkozó szabályok szerint állapítja meg, kivéve, ha az adóhiány az adózó jogszerűtlen nyilatkozatának következménye. Ha a munkáltató (kifizető) a magánszemélyt terhelő személyi jövedelemadó megállapítási, levonási és ezzel összefüggésben bevallási kötelezettségének nem vagy nem a törvényben meghatározottak szerint tesz eleget, az adóhatóság az adóhiányt a magánszemély terhére, az adóhiány után az adóbírságot, a késedelmi pótlékot a munkáltató (kifizető) terhére, a rá vonatkozó szabályok szerint állapítja meg. Az adóhatóság az adóhiányt, illetőleg az adóbírságot és a késedelmi pótlékot is a munkáltató (kifizető) terhére állapítja meg, ha az adóelőleget, adót, járulékot a munkáltató (kifizető) a magánszemélytől levonta, de az ezzel összefüggő bevallási kötelezettségének nem tett eleget. Az adózót 1 millió forintig terjedő mulasztási bírsággal kell sújtani, ha be nem jelentett alkalmazottat foglalkoztat vagy foglalkoztatott. Ha a munkáltató, illetőleg a kifizető a magánszemélynek juttatott adó- és járulékköteles kifizetésről teljesítendő bevallásában hiányos, illetve valótlan adatokat közöl, vagy a bevallás benyújtását elmulasztja, a kiszabható mulasztási bírság felső határa a bevallással érintett magánszemélyek számának és a bírság adózóra egyébként vonatkozó, törvényben rögzített legmagasabb értékének szorzata. A foglalkoztatót terhelő bejelentési kötelezettség elmulasztása esetén kiszabható mulasztási bírság felső határa a bejelenteni elmulasztott foglalkoztatottak számának és a bírság adózóra egyébként vonatkozó, törvényben rögzített legmagasabb értékének szorzata. Az adóhatóság mulasztási bírság kiszabása mellett az üzlethelyiség nélkül végzett tevékenység esetén üzletlezárást helyettesítő bírságot állapít meg, ha az adózó be nem jelentett alkalmazottat foglalkoztat vagy foglalkoztatott. A fenti jogsértések ismételt elkövetése esetén az üzletlezárást helyettesítő bírságot ismételten (alkalmanként) meg kell állapítani. A kiszabható bírság felső határa magánszemély adózó esetében 200 ezer forint, más adózó esetén 500 ezer forint. Az adóhatóság mulasztási bírság kiszabása mellett az adóköteles tevékenység célját szolgáló helyiséget 12 nyitvatartási napra lezárhatja, ha az adózó be nem jelentett alkalmazottat foglalkoztat vagy foglalkoztatott, és a mulasztás ismételt előfordulása esetén a lezárás időtartama 30, majd minden további esetben 60 nyitvatartási nap. Az ismétlődésre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak, ha két egymást követő ugyanolyan mulasztás között 3 év eltelt. A kiszabott bírságról és a lezárásról az adóhatóság fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható határozatot hoz. A határozatban rendelkezni kell a lezárás időtartamáról, illetve az adóhatóság értesíti az adózót a határozatban foglaltak végrehajtásának kezdő időpontjáról. A lezárás időpontjának meghatározásánál az adózó részére kellő időt kell biztosítani a romlandó áruk, élő állatok elszállítására, illetve az egyéb árukészlet tárolásának, megőrzésének biztosítására. Az intézkedésből harmadik személyeket ért kárért az adózó köteles helytállni. A helyiséget az

adóhatóság pecséttel zárja le, jól láthatóan feltünteti a lezárás időtartamát és azt, hogy az üzletet az adóhatóság zárta le. A lezárás akadályozása esetén az adóhatóság a rendőrség közreműködését veheti igénybe (Art. 170-174. §). Ez a látványos intézkedés nyilvánvalóan nem csak anyagi károkat okoz az adózónak, hanem jelentős presztízsveszteséget is, mely további anyagi károkhoz vezethet. Továbbá az állami adó- és vámhatóság a honlapján a be nem jelentett foglalkoztatottat foglalkoztató adózók közzétételi listáján folyamatosan nyilvánosságra hozza azoknak az adózóknak a nevét, székhelyét, adószámát, akik vagy amelyek tekintetében végleges és végrehajtható közigazgatási vagy bírósági határozat megállapította, hogy nem tettek eleget a munkaviszony létesítésével összefüggő bejelentési kötelezettségüknek. Az említett adatok mellett az állami adó- és vámhatóság a honlapján a jogsértést megállapító határozat keltét és végrehajthatóvá válásának napját is nyilvánosságra hozza. Az adóhatóság a honlapján közzétett adózók adatait - feltéve, hogy a közzététel alapjául szolgáló jogsértést az adózó ismételten nem követte el - a közzétételtől számított két év elteltével törli. Az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról szóló értelmében kizárólag az tartozik a nem rendezett munkaügyi kapcsolatokkal rendelkezők közé, akit a költségvetési támogatás igénylésének időpontját megelőző két éven belül ismételten, a korábbival azonos és ugyanazon telephelyen elkövetett jogsértés miatt sújtott bírsággal az adóhatóság, illetve a bíróság (Ávr. 82. §).

A FOGLALKOZTATOTTAK BEJELENTÉSE, MUNKAI DŐ NYILVÁNTARTÁS

A munkáltatónak a foglalkoztatottat a foglalkoztatás megkezdése előtt kell bejelenteni, ha új biztosítási jogviszonyt létesít, tehát: a biztosítás kezdetére vonatkozóan legkésőbb a biztosítási jogviszony első napján, a foglalkoztatás megkezdése előtt. Álláskeresési támogatás esetén a támogatást megállapító határozat jogerőre emelkedését követő 10 napon belül, illetve ha a biztosítás elbírálására utólag kerül sor, legkésőbb a biztosítási kötelezettség megállapítását követő napon (Art. 16. §).

A munkaidő-nyilvántartás szabályszerű vezetése a munkáltató kötelezettsége, ezért felelőséggel tartozik azért, hogy a nyilvántartás tényszerű, valós és teljes körű adatokat tartalmazzon. A törvény elég szűkszavúan határozza meg a munkaidő-nyilvántartás tartalmát és formáját. A munkaidő-nyilvántartás vezetésével kapcsolatos bírósági ítélezési gyakorlat azonban meglehetősen szigorú. A munkáltató által vezetett nyilvántartásnak meg kell felelnie a teljesség, az ellenőrizhetőség, a naprakészség és a hitelesség elveinek, valamint a munkavégzési helyén történő fellelhetőség követelményének. A munkáltatónak nyilván kell tartania a rendes és a rendkívüli munkaidőt, a készenlét és a szabadság tartamát. A nyilvántartásból naprakészen megállapíthatónak kell lennie a teljesített rendes és rendkívüli munkaidő, valamint a készenlét kezdő és befejező időpontjának is (Mt. 134. §).

Lehetőségek a munkaidő nyilvántartására:

- papír alapú jelenléti ív
- nagyon egyszerű hamisítani, utólag kitölteni,
- semmiféle automatizmussal és „intelligenciával” nem rendelkezik,
- pontosságát emberi hanyagság nagyban befolyásolja,
- a beírás időpontja nem kerül naplózásra, így a jelenléti ív bármikor kitölthető
- diszpécser vagy portás általi munkaidő vezetése
  - az emberi közrehatás itt is magas, de annyival hatékonyabb, hogy a beíró személy eltérő,
  - barátságok, ellenségeskedések még mindig érvényesíthetők a rendszerben a beíró és a munkavállaló között,

- a beírás itt sem naplózott
- elektronikus munkaidő nyilvántartó rendszerek
- tudás alapú azonosítás (kód vagy jelszó segítségével tudja azonosítani magát a munkavállaló)
  - a kódok illetve jelszavak könnyedén átadhatók egymásnak,
  - nem tudjuk azonosítani, hogy konkrétan a munkavállaló van ott, vagy valaki más használja a kódját,
  - semmiféle fizikális jelenlét nem kell a munkavállalótól, akár 1 ember több kódot is használhat, míg a többiek valójában nincsenek jelen,
  - már elektronikusan naplózásra kerül, hogy mikor azonosította magát a munkavállaló
- birtoklás alapú azonosítás (proxy kártyát vagy valamilyen egyéb eszközt birtokol a munkavállaló, a rendszer ez alapján azonosítja)
  - már biztonságosabb, mint a tudás alapú azonosítás, mert kártyát kell átadni ahhoz, hogy valaki a munkavállaló helyett regisztráljon,
  - az előre eltervezett csalások ellen még mindig nem ad védelmet, mert a korábbi napon átadott kártyát érvényesíteni tudja más helyett,
  - itt is a kártya kerül azonosításra, és nem a tényleges személy,
- tulajdonság alapú azonosítás (ilyen például a biometria, ahol pl. az ujjnyomat használható azonosításra)
  - ez a legbiztonságosabb rendszer, itt ténylegesen az a személy van jelen a regisztráló pontnál, akinek ott kell lennie,
  - megfelelő biometrikus azonosítási rendszert kell választani a megfelelő helyre (egy gépműhelyben például ahol minden és mindenki olajos lehet, nem fog megfelelően működni egy ujjnyomat olvasó)
  - ezeknek a rendszereknek elég magas az áruk,
- modern mobil megoldások (most már sok olyan rendszer van, ami egy mobiltelefonos applikáció, és azon keresztül regisztrálják magukat a munkavállalók, azon kérnek szabadságot, stb.)
  - ezek tényleg modern, mostanában teret nyerő megoldások, ezért még nem túl elterjedtek, és nagyon kevés tapasztalat áll rendelkezésre velük kapcsolatban,
  - a telefonon keresztül könnyen kezelhető a munkaidő kezdete, szabadság kérés, stb.
  - optimális lehet nem helyhez kötött munkavállalók esetén (utazó ügynökök, stb.), mert a munkaidő kezdete mellé a GPS koordinátákat is elküldi a rendszer.

A bemutatott beléptető rendszerek az elektronikai védelem egyik meghatározó területét képviselik. Alapvető rendeltetésük, hogy az adott területre csak engedéllyel rendelkező személy lépjen be és tartózkodjon. Objektumokon belül különböző részekre, területekre történő belépés is külön korlátozható. Tehát a beléptető rendszer alapvetően szabályoz, azonban az objektum tulajdonosának, üzemeltetőjének van lehetősége a rendszer más szolgáltatásait is igénybe vennie, mint például a már említett munkaidő nyilvántartás. Elsősorban a beléptető rendszernek három fő funkciója van. A belépési jogosultság megállapítása, a belépő azonosítása és az áthaladás szabályozása. A beléptető rendszer fő egységei: a központi egység, az olvasó terminálok és a vezérlő egységek. Az olvasó terminál fő feladata érzékelni és továbbítani a vezérlő egység felé a belépő személyazonosítási jellemzőit. A vezérlő egység ezen adatok alapján azonosítja a belépőt,

megállapítja a jogosultságát, vagy annak hiányát, és ezek függvényében vezérli a bejárat mechanikai, vagy elektromechanikai elven működő szerkezetét, mely lehet ajtó, sorompó, forgóvilla, forgókereszt, vagy gyorskapu. Természetesen az események archiválása és tárolhatósága kiemelt jelentőségű funkciója a rendszernek, valamint a naplózás. A beléptető rendszerek alapvető elemei, az objektumok, helyiségek, területek bejáratainál telepített belépési pontok, melyek az on-line rendszereknél helyi kommunikációs hálózaton keresztül számítógépes központhoz kapcsolódnak. Ez a központ képes kell, hogy legyen több belépési pont üzemeltetése esetén is olyan bonyolult döntések meghozatalára, amely az adott ellenőrzött térben benntartózkodó személyek számának, jogosultságának, az elvégzendő feladatok ellátásához kötött jogok meglétének (a meghatározott személyek előbbi szempont alapján történő minősítésnek) és egyéb, a létesítmény üzemelésének biztonságát biztosító technikai berendezés működőképességéről jelentést adó szenzorok jelzéseinek együttes értékelését igényli [4].

A feketefoglalkoztatás visszaszorítására a felsorolt módszerek közül leginkább az elektronikus munkaidő nyilvántartó rendszerek alkalmasak, bár még ezeknek a módszereknek is vannak hátrányai. Ezeknél a rendszereknél nagyon fontos, hogy a naplózás adatai ne legyenek utólag szerkeszthetők, így stabil, bármikor visszaellenőrizhető, analitikus nyilvántartást tudnak biztosítani a bérszámfejtés és járulékevallás számára. A tudás alapú azonosító módszerek közül a legismertebb a jelszó alapú azonosítás. A módszer hátrányos tulajdonságai között szerepelhet, hogy a munkavállalók a jelszavakat könnyen átadhatják egymásnak, így ez visszaélésekre adhat okot, mivel nem tudjuk azonosítani, hogy valóban az a munkavállaló használta-e, aki a jelszó tényleges birtokosa, vagy pedig csak az ő kódját használták. Ennél a módszernél semmilyen fizikális jelenlét nem kell a munkavállalótól, akár egy ember több kódot is beüthet, míg a többiek valójában nincsenek jelen. Az adatok már elektronikusan naplózásra kerülnek, hogy mikor azonosította magát a munkavállaló. Nagyon fontos figyelni a megfelelő jelszavválasztásra is, hogy a jelszó ne legyen könnyen kitalálható. Ezen kívül szintén fontos a megfelelő adatvédelem, azaz az összehasonlításához használatos jelszóminták megfelelő tárolása, hogy illetéktelen személyek ne férhessenek hozzá. Érdemes a jelszavak időszakonkénti változtatásával növelni a védelmet.

A birtok alapú azonosítás esetén a használat általában egyszerű, költségek szempontjából vannak viszonylag olcsó, de egészen drága megoldások is. Valamivel már biztonságosabb, mint a jelszó alapú azonosítás, mert a kártyát át kell adni ahhoz, hogy valaki más személy helyett regisztráljon, de az előre eltervezett csalások ellen még mindig nem ad védelmet, mert a korábban átadott kártyát érvényesíteni tudja valaki más a tényleges kártyabirtokos helyett, mivel itt is a kártya kerül azonosításra, és nem a konkrét személy. Így amennyiben illetéktelen kezébe kerül, akkor jogosulatlan hozzáférés lehetséges.

Napjaink meghatározó eleme azonban a biometrikus azonosítás, legyen szó ujjnyomat olvasásról, érhálózat vizsgálatról, retina szkennerről, vagy arc felismerésről. Felhasználási területei igen szerteágazóak, ami a beléptetéstől, a munkaidő nyilvántartáson át, a mobil telefonjaink feloldásáig már mindenhol előfordul. A biometrikus jellemzők minden személynél egyediek, és az ilyen azonosítás nagyon megbízható, hatékony és kényelmes. A visszaélés lehetősége nagyságrendekkel kisebb, mint a kártyáknál (ismert gond az ellopott vagy kölcsönadott kártya). Többféle azonosítási módszer kombinálása (két- vagy háromszintű azonosítás) még tovább csökkenti a visszaélési lehetőséget. A tudás- illetve a birtok alapú azonosítással szemben itt már ténylegesen magát a személyt azonosítjuk. Minden biometriai rendszer biometriai mintákon vagy sablonokon alapul, amelyeket előzetesen begyűjtenek, majd később összehasonlításához használják. A biometrikus minták kezelésének alapvetően kétféle módja van. Az elsőnél egy adatbázisban vagy az olvasó memóriájában kell tárolni a mintákat. A második az azonosító kártyákat használja az egyedi minták tárolásához. Természetesen ennek a

módszerek is lehetnek hátrányai. Ezek a rendszerek meglehetősen, magas költségigényűek. Emiatt is még a munkaidő nyilvántartás céljára, vagy a bérszámfejtés megkönnyítésére nem terjedtek el széles körben, de számos olyan terület vagy iparág lehet, ahol szükséges a használatuk, ahol olyan magasak a biztonsági elvárások, hogy csak a biometrikus beléptetéssel valósítható meg az ott dolgozók és nem ott dolgozók megkülönböztetése, azonban ezt a következtetést minden esetben egyedi vizsgálatra kell alapítani.

KÖVETKEZTETÉSEK

Egy jó rendszerrel kapcsolatos elvárás mindenképpen az – azon túl, hogy a feketefoglalkoztatás visszaszorítására is alkalmas legyen – meg kell felelnie azoknak a kívánalmaknak, hogy a személy teljes biztonsággal azonosítható legyen, naplózható legyen a munkaidő kezdete és vége, a munkavállaló és a munkáltató se tudja módosítani az adatokat, illetve automatizmus legyen a jelentések és kihágások kiértékelése. Mint a fentiekből is jól látható, számos módszer kínálkozik a munkaidő nyilvántartás vezetésére. Mindegyiknek lehetnek előnyei és hátrányai egyaránt, illetve az ezekkel való visszaélés mértéke is különböző. Természetesen a feketegazdaság méretének visszaszorítása szempontjából valamely elektronikus rendszer használata lenne alkalmas, akár az online pénztárgépek adóhatóságához való adattovábbítási mintájához hasonlóan. Ez azonban számos kérdést felvet, többek között a különböző rendszerek költségigényét, melynek mértéke nem feltétlenül hárítható át minden vállalkozásméret esetén. Illetve ne feledkezzünk meg a felvetődő jogi és adatvédelmi kérdésekről sem. A munkáltató a munkavállaló munkavégzését, illetőleg egyéb munkajogi kötelezettségének teljesítését a munkajogi jogviszonyból fakadóan jogosult ellenőrizni. Ezt a jogosultságot Munka Törvénykönyvéről szóló törvény kötelezettségként is megfogalmazza. Ennek az ellenőrzésnek azonban korlátot szabnak az érintett munkavállaló személyiségi jogainak, így többek között a személyes adatai védelméhez való jognak az érvényesülése. Ezek mellett a munkáltatónak bármely nyilvántartó rendszer bevezetése esetén érdemes a 2011. évi CXII. törvény - az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról - előírásairól is tájékozódni. Személyes adat kizárólag meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében kezelhető. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie az adatkezelés céljának, az adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie. Továbbá csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas. A személyes adat csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhető. Például a biometrikus technológia használatát az egyes országokban eltérő módon szabályozzák. Ezért fontos a helyi előírások ismerete a biometrikus technológia megvalósítására vonatkozó döntések meghozatala előtt. Ugyanakkor a célhoz kötött adatkezelés elvéből, továbbá az adatminimalizálás követelményéből fakadóan több, azonos célú adatkezelés közül azt szükséges alkalmazni, amely kevésbé korlátozza az érintett jogait, vagy amely munkáltatói adatkezeléssel nem jár. E követelményekből fakadóan bérszámfejtéshez, munkaidő ellenőrzéshez nem feltétlenül a biometrikus adat felvétele a megfelelő.

Annak ellenére, hogy az adópolitika legkézenfekvőbb eszköze az adófizetések betartatására és szabályozására az elrettentés politikája, azaz minél nagyobb büntetési és bírság tételek kilátásba helyezése illetve a kényszerítés, akár ellentétes hatás is ki lehet váltani vele az adófizetők közül. Számottevő bizonyíték van arra, hogy a kényszerítési erőfeszítések növelhetik az adószabályok betartását, de az extrém büntetési tételek akár fordított hatást is kifejthetnek – alacsonyabb adófizetést és általános bizalom elvesztését eredményezhetnek az állami intézményekben.

A be nem jelentett alkalmazott foglalkoztatása esetén kiróható büntetési tételek jelentősen magasak hazánkban. Az adócsalás klasszikus közgazdasági alapmodelljei szerint az egyének az adózó magatartásukra vonatkozó döntésüket jövedelemszintjük, az adókulcsok, az ellenőrzési/lebukási valószínűség és a büntetés mértékének várható hatásait racionálisan mérlegelve hozzák meg. Ugyanakkor léteznek olyan nemzetközi kutatások is, amelyek szerint a büntetés mértékének nincs hatása a bűnelkövetésre. Az adócsalás esetén várható büntetés a lebukási valószínűségétől, nem pedig a kiszabható büntetés nagyságától függ. A túl magas büntetés csökkentheti a marginális elrettentést. Ha az embereket kisebb adócsalásért túl szigorúan büntetik, akkor inkább nagyobb mértékű adócsalást hajtanak végre, mert a nagyobb csalás marginális büntetése kisebb. A kormányzat és a közigazgatás csökkentheti az adórátát és a szabályozás intenzitását, csökkentve ezzel a rejtett gazdaságba való bekapcsolódás motívumának erősségét, azaz törekedni kell az adózás és a szabályozás társadalmilag optimális mértékének megközelítésére. Belátható ugyanis, hogy minden gazdaságban létezik a rejtett gazdaságnak valamilyen optimális mértéke, amelynél nem érdemes tovább növelni, és nem szabad tovább csökkenteni az adóellenőrzésre fordított költségvetési kiadásokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] SCHNEIDER F., BUEHN A., MONTENEGRO C. E., (2010) *Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007*, Policy Research Working Paper
- [2] BELYÓ P.: (2012) *A rejtett gazdaság előretörése az új gazdaságpolitikai gyakorlat következtében*. XXI. Század - Tudományos Közlemények, 27.
- [3] SEMJÉN A., SZÁNTÓ Z., TÓTH I. J., (2001) *Adócsalás és adóigazgatás, Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról*, Budapest
- [4] BEREK L., BEREK T., BEREK L., (2016) *Személy- és vagyónbiztonság*, Budapest, Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és biztonságtechnikai Mérnöki Kar, ÓE-BGK 3071
- [5] KISS S. (2004) *Biztonságtechnika alapjai*, Budapest, ZMNE, Főiskolai jegyzet
- [6] 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről
- [7] 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
- [8] 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- [9] 368/2011. (XII. 31.) Kormányrendelet az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról